

իր հիանալի յայտագրերով շաբաթօրեայ կենսական պահանջը դարձած է բոլոր Նիւ Եորքի և շրջակայքի հայու թեան:

Հայկական ռատիոժամը իր գոյութիւնը կը պահէ ծանուցումներով: Հայ բաղադրական կուսակցութիւնները, Հայրենակցականները, Բարեգործականը, Եկեղեցին, և զանազան ուրիշ կազմակերպութիւններ իրենց յայտարարութիւններուն համար կ'օգտագործեն Հայկական ռատիոժամը և շատ արդիւնաւոր կերպով: Մէկ միլիոն տոլարի ներգաղթի հանգանակութեան և հայ ազգային Տան շինութեան համար համագործակցային հանգանակութեանց առիթով, ականաւոր հայ մտաւորականներ և հասարակական գործիչներ Տիանա Սարգիս ռատիոժամին միջոցով խօսեցան տասնեակ հազարաւոր հայերուն: Հայ լայնածաւալ զանգուածներուն հասնելու, անոնց մեր պատգամը տալու, զանոնք դաստիարակելու և մեր գեղեցիկ մշակոյթին, երգին, դրականութեան և հայրենական աւանդութիւններուն հետ կապուած պահելու սքանչելի միջոց մը կը հանդիսանայ այսպէս Տիանայի Ռատիոժամը, որուն նմանը, որքան որ գիտենք, ոչ մէկ երկրի մէջ գոյութիւն ունի:

Տիանա Սարգիս ծնած է Իլմիր և զաւակն է Կարապետ և Վարդուհի Սարգիսեանի: Չնադարձն անմիջապէս յետոյ կը ժամանէ Ամերիկա և ժամանակ մը Ռէյսին մէջ հաստատուելէ յետոյ կը փոխադրուի Չեքակոյ: Տեղւոյն բարձրագոյն վարժարանը աւարտելէ վերջ կը հետեւի Չեքակոյի Պալատքա Միւլիքի Բոլէճի երաժշտական դասընթացքին և յատկապէս դաշնակին: Յետոյ պատուով կ'աւարտէ Քաղաքային Երաժշտանոցը աւելի ուշ տալով րեկորիայի և սոնդադործութեան:

Տիանա Սարգիս կը հետեւի նաեւ դաշնամուրի, և Չեքակոյի զանազան Թատրոններու մէջ կը պաշտօնավարէ իբրեւ դաշնակահար և երգիչ: 1936 թուին կը փոխադրուի Նիւ Եորք, իբրեւ նուագող՝ գործ կ'ապահովէ շարժանկարի տուններուն և ռատիոկայաններուն մէջ յաճախ դաշնակի մենանուագներ տալով:

Հայ արուեստագիտուհին նոյն ատեն իր շնորհալի մասնակցութիւնը կը բերէ Նիւ Եորքի հայկական ազգային ձեռնարկներուն՝ մեծ հա-

մակրանք և ժողովրդականութիւն արթնցնելով իր անձին շուրջ ազգայիններու մէջ:

Հայկական ռատիոժամը այսօր համազօր դարձած է Տիանա Սարգիսի անունին հետ, և կը փափաքենք հոս արձանագրել զայն անդուգական հայուհիին մը ձեռներէցութեան, տաղանդին և շնորհներուն իբրեւ գեղեցիկ մէկ փաստը:

ՅԱԿՈՒ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Ֆիլատելիա

Բազմալիկի հարեւրամեակի տօնախմբութեան շրջանին և անկէ առաջ ի պատրաստութիւն յորեւիճական հանգէներուն, ինչպէս նաեւ այդ առթիւ հրատարակուելիք Գեղարեւի ծաւալման համար՝ Տիանա Սարգիսի Հայկական ռատիոժամը մէկէ աւելի անգամներ տուած է աղբը և խօսած է շատ խանդավառ շեշտով:

Ահա խօսուածին բնագիրը.

«Այս տարի, Սեպտեմբերին, Վեներտիկի Միխրարեան Հայրերը, պիտի տօնեն Բազմալիկի հարիւրամեակը և այդ առիթով յոյս պիտի ընծայեն Գեղունի անունով պարբերաբեր մը, ընտիր տպագրութեանը և գրական թոյլանդակութեանը: Միխրարեան Հայրերը Սոփի Ղազարի խաղաղ կողմին մէջ քաջուած՝ աւելի քան դարի մը (այսինքն ըսելով երկու դարի աւելի) ի վեր անգնահատելի ծառայութիւններ քրտած են հայկական մշակոյթին, պատմութեան: Ո՞ր հայը չի գիտեր և չի երգած Հայր Ղեւոնդ Ալիշանի «Բաւ փորձուսն»ը, հայրենասիրական այդ երգը: Միխրարեանները Ալիշանէն առաջ քի վերջ՝ արժանի սակերը եղած են Մեծ Սերաստացի Միխրար Աբրայիմ: Անոնց ծառայութիւնը գնահատուած է Սովետական Հայաստանի Կառավարութիւնէն: Ամերիկահայ գաղութը ալ յոյզը գնահատանքի ցոյց տուած կ'ըլլայ երկրաժամկետորոշութիւն «Բազմալիկ»ին կամ հատ մը գնէ «Գեղունի» եւ: Այս մասին յորք աւելի մանրամասնութիւններ պիտի գտնենք քերթերուն մէջ: Բաժանորդագրութեան համար կրնաք դիմել նաեւ Հայկական ռատիոժամին»:

Ա Շ Խ Ա Ր Հ Ա Բ Ա Ր Ի Հ Ա Ր Յ Ե Ր

ՃՇԴՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԱՆԴՐԱՌԱՐՁՈՒԹՅՆԵՐ

Գրագէտ Ենովք Սրմէն «Հայաստանի Կոչնակ»-ի 1946, Մայիս 11 թիւին մէջ հայերէն լեզուի (խօսելով յատկապէս արեւմտահայ հայերէնի մասին) անիշխանութեան հարցը կը յուզէ, կարծես թէ գոյութիւն ունին տեսակ մը լեզուական կուսակցութիւններ, ազատ խորհողներու, քմահաճ գործածողներու, գրաբարախառն ձեւերու սիրահարներ: Ո՛չ, այսօր այս կուսակցութիւնները գոյութիւն չունին մեր մէջ, որովհետեւ տեսակէտ մը պաշտպանելու համար հարկաւոր է գիտութիւն՝ զայն փաստացի ցոյց տալ կարենալու համար: Գոյութիւն չունի այսօր Գարագաշ-Գուրգէնի լեզուական դպրոցը: Թողլով արեւելահայ բարբառը՝ որ իր յատուկ քերականութիւնը ունի, այսօր մեր արեւմտահայերէտ քով՝ կայ մէկ լեզու միայն, աւելի կամ՝ նուազ գեղեցիկ՝ գրողին ճաշակին և կարողութեան համաձայն:

Այսօր ընդհակառակն ճամարիտ գրագէտներու և հայերէնագէտներու կողքին կան դժբախտաբար հազարաւոր տգէտներ, որոնք միջնակարգ վարժարանի մը մէջ կատարեալ հայերէն սորվելու երջանիկ բախտը ունեցած չեն. անոնք լրագիր կարգալով առաջ եկած են. բայց զարմանալին այն է որ յանգցնութիւնը կ'ունենան զրական ասպարէզ իջնելու, մանաւանդ յանգցնութիւնը կ'ունենան ճակատաբաց գործածելու իրենց գիտցած աղճատ ու անքերական հայերէնը:

Թող չըսուի թէ կը պակսին մեր մէջ տալիս աշխարհաբարի քերականութիւններ. Բ. Գազանճեանի, Հրանտ - Զապէլ Ասատուրի, Հ. Թ. Թումանյանի հրատարակած

ները կը բաւեն տալու հիմը աշխարհաբարի ողջ ու կիրարկելի ձեւերուն:

Ինչ որ կը տիրէ՝ անփութութիւնն է, պակասը այն կարեւոր ջանքին՝ որ կը պահանջուի խուսափելու համար տարրական վրիպումներէն:

Թողլով ուրիշ անգամուան բառերու հոլովումին մէջ գրերու սղումին հարցը, ինչպէս նաեւ բայերու խոնարհումին մէջ մէկ քանի անմիակերպութիւնները, յարաբերական դերանունի սխալ գործածութիւնը (գործի և որի) շփոթումով հայցական սեռի խնդրին և ուղղական տէր-բայի, դիտել տանք այս անգամ ճշտումներ և անդրադարձութիւններ քանի մը կարեւոր սխալ գործածութիւններու, որոնք սովորական սկսած են դառնալ ներկայ հայ մամուլին էջերուն մէջ:

1. - Բոլորովին սխալ ու անքերական է գրել՝ զիջանեցան, ոչսանեցան, զիջանաժ, ոչսանաժ: Այս սխալները մեր մամուլի էջերուն մէջ յաճախ սկսան կրկնուիլ, ու վախ կայ որ ընդհանրանան: Մեր լուսահոգի մեծ հայկաբան Հ. Արսէն Ղազիկեան այնքան անգամներ կրկնելէ ու բացատրելէ վերջ՝ տալիս մեր երիտասարդ գրողները չկրցան հասկնալ թէ ինչպէս պիտի գործածուին այդ բայերը:

Զիջանիլ, ոչսանիլ երկու բայեր են (որոնց խումբին կը պատկանին դեռ ուրիշ կարգ մը բայեր), որոնք կը կոչուին քերականութեան մէջ յաշկոյտածով բայեր, այսինքն բայեր՝ որոնք իրենց արմատին ու վերջաւորութեան մէջ՝ մէկ կամ աւելի գիրեր ունին, որ սակայն կատարեալի արմատէն ձեւացող ժամանակներու մէջ կամ կը կորսուին և կամ կը վերածուին ուրիշ գրերու:

Գրաբարի մէջ յաւելուածով բայեր են հարկանել, հատանել, իջանել, երանել, մտանել, և այլ նման բայեր: Աշխարհաբարի մէջ չեն գործածուիր հատանել և հարկանել, բայց եթէ իրենց արմատով, այսինքն հար, հատ. (և այս բարդութեանց մէջ). այսպէս փայտահար, շանթահար, պոչատ, ականջատ, եւայլն: Վերջին երկու օրինակներու մէջ չեն գիրը ինկած է հասկնալի պատճառներով:

Աշխարհաբարի մէջ յաւելուածով են երկն կամ երկ (եղանել-էն), մտնել (մտանել-էն), իջնել (իջանել-էն) և ուրիշներ: Այս բայերուն արմատին և վերջաւորութեան մէջ գտնուած և գիրը յաւելուած մըն է, որ կը կորսուի կատարեալի և անկէ կախում ունեցող ժամանակներու մէջ:

ԳՐԱԲԱՐ

Ան. գերբ. կատ. ապ. անց. գերբ.
Մտանել-մտի, մտից, մտեալ
Եղանել-ելի, ելից, ելեալ
Իջանել-իջի, իջից, իջեալ
Հարկանել-հարի, հարից, հարեալ.
Հատանել-հատի, հատից, հատեալ

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ

Մտնել-մտայ, մտած, մտեր
Ելնել-ելայ, ելած, ելեր.
Իջնել-իջայ, իջած, իջեր

Աշխարհաբարի մէջ հարկանել-ին կ'ըսենք զարկել (առաջ եկած զարկանել-էն) որ նոյն պէս յաւելուածով բայ է. ուստի կատարեալի մէջ գրաբարի զարկ արմատէն կ'առնէ իր ձեւը. որով զարկի, զարկած, զարկեր: Հատանել բայն ալ աշխարհաբարի մէջ փոխանակուած է կտորել, կտրել բայերով:

Յաւելուածով բայերու այս օրէնքին համաձայն՝ ոչսանիլ և զիջանիլ բայերն ալ իրենց յաւելուած գիրը կը կորսնցնեն կատարեալի և անկէ ձեւացող ժամանակներու մէջ. ուստի պիտի ըսենք

ԳՐԱԲԱՐ

Ուսանել-ուսայ, ուսայց, ուսեալ.
Չիջանել-չիջայ, զիջայց, զիջեալ:

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ

Ոչսանիլ-ոչսայ, ոչսած, ոչսեր
Չիջանիլ-չիջայ, զիջած, զիջեր:

Յախնթոր սխալ է հետեւաբար ըսել ու գրել՝ Ուսանած, զիջանած այլանդակ ու անքերական ձեւերը:

Կը յանձնարարենք միւս կողմէն որ ոչսանիլ բայը փոխանակուի աշխարհաբարի մէջ սորվիլ-ով. այսպէս մի անգամ ընդմիջափորձութիւնն ալ կը հեռանայ կրկին ու կրկին իյնալու այս սխալին մէջ:

Յաւելուած բայերու երկրորդ դասակարգ մը կը կազմեն զարկանալ, բարկանալ, հիսնալ, սրանչանալ, հպարտանալ, և այլ նման բայեր (Ա. լծորդութեան պատկանող), որոնց մէջ ան յաւելուած գիրերը, փոխանակ անհետանալու, կը փոխուին ագ-ի: Այս կարգի բայերը գործածութեան մէջ յատուկ դժուարութիւն չեն ներկայացներ:

2. - Քերականական տգիտութիւն մ'է նաեւ կ'զգան, կ'ստանան ապաթարցով գործածութիւնները: Շատ տարրական կանոն մը, բայց ստիպուած ենք կրկնել հոս: Կը՝ ձայնաւորով սկսող բայի մը դիմաց կը կորսնցնէ ը գիրը զեղչումի սովորական կանոնին համաձայն. սակայն հոս գ, ս, շ, գրերուն դիմաց որքան ալ ը-ի ձայն մը կայ, բայց բաղաձայն գիր ըլլալուն, զեղչում տեղի չի ունենար: Հետեւաբար գրելու է կը ստանան, կը զգան, կը սրանչանան, կը շտեմանան եւայլն, ինչպէս գրաբարի մէջ կը գրենք՝ Ի սկզբանէ, Ի սկսանել, Ի սրառ: Իսկ զեղչումով գրելու է կ'ըսեն, կ'ոչսեն, քերականական տարրական կանոնին համաձայն:

3. - Արդեօք, միտք պարոյկի գործածութիւնը իրենց վրայ չեն առներ, այլ կը թողուն որ բային վրայ երթայ հանգչի: Արդեօք պիտի կարենանք դիմադրել, միտք մտքը երէկուան պատմածս:

4. - Նոյնիսկ, որպէսզի, վասնզի մակբայները գործածել միացած և ոչ թէ անհատաբար: Եւ այս՝ միակերպութեան համար ու միանգամայն այն պատճառով՝ որ այդ բառերը աշխարհաբարի մէջ կը համարուին մէկ բառ:

5. - Այսօր սովորական դարձած են հայկական մամուլին մէջ սա բառերը երկրն տրանք, յաճախանք, հպարտանք: Գոյական անուններ են, բայց ինչո՞ւ իրենց ճշմարիտ և գեղեցիկ վերացական գոյականի ուղիղ ձեւերը թողած՝ երթալ գործածել սա անհարկաւ ու բոլորովին նորահար ձեւերը:

Ի՞նչ տարբերութիւն ունի իմաստին մէջ յաճախորդները յաճախանքէն, հպարտորդները հպարտանքէն, երկրնտորդները երկրնտրանքէն:

Ունինք անք վերջով բառեր օր. փաղարշանք, գոշգոշանք, յարգանք, զմայրանք, մեծարանք եւայլն, որոնց ոչիւն վերացական գոյականի ձեւը չկայ բացի յարգորդիէն բառէն: Կարելի է հաւասարապէս գործածել յարգորդիէն և յարգանք ձեւերը, սակայն ոչ ալ երկրնտրանք՝ քանի որ անոնց միւս ոչ ալ երկրնտրանքի քանի որ անոնց միւս ոչ ալ լեզուի մէջ ընդունուած կանոնաւոր և հայ լեզուի մէջ ընդունուած ճիշտ ձեւերը արդէն կան և կը գործածուին:

6. - Ժամանակէ մը ասդին հայ գրագէտները կը կիրարկեն յղացք բառը: Այսպէս կ'ըսեն՝ կրօնական յղացք, փիլիսոփայական յղացք, տալով անոր յղացուածի գաղափար ու նշանակութիւն: Ունինք արդէն յղացում բառը, որ ինչպէս կ'երեւի՝ չի բաւեր տալու պահանջուած նրբերանգը: Կայ անշուշտ տարբերութիւն այդ երկու բառերու իմաստին մէջ. յղացում՝ կը շեշտէ աւելի գործողութիւնը, մինչդեռ յղացք՝ առարկան, յղացուածը:

Յղացք իբրեւ ձեւ չունենալով անհաշտ բան մը հայ լեզուի օրէնքներուն և նկարագրին

գրին դէմ, կարելի է թողուլ որ ընդհանրաբար: Ունինք արդէն սլանալ բայի արմատէն սլացք, թռչելէն քռիչք, ժայթքելէն ժայթք եւայլն:

7. - Փառահեղ բառը ոմանք կը գրեն փառայեղ ու ծայրայեղ—ը ծայրահեղ: Կը յիշեմ գրապայքարը զոր ունեցաւ ողբ. Հ. Արսէն Ղազիկեան՝ Երուանդ Տէր-Սնդրէանեան վարժապետին հետ այս բառին համար աւելի քան 15 տարի առաջ «Բազմավիշ»-ի սիւնակներուն մէջ: Այնքան շեշտեց ու այնքան բացատրեց ան՝ որ ամէնէն տգէտներն ալ հասկցան. բայց այդ օրէն մինչեւ այսօր բաւական տարիներ անցան՝ ու վարժապետուածը կարծես մոռցուեցաւ: Փառահեղ՝ կազմուած է փառք, ահ բառերէ և եղ ածանցէն. իմաստն է փառքը ահաւոր, ահաւորութեամբը զարմանալի, ու զարմանալիութեամբը ահաւոր: Ունինք նոյն իմաստով ահեղափառ բառն ալ:

Իսկ ծայրայեղ կազմուած է ծայր բառէն և յեղ արմատէն՝ յեղուլ բային, որ կը նշանակէ փոխել, դարձնել, անցընել կամ անցնիլ: Ուստի ծայրայեղ՝ կը նշանակէ ծայրէն անդին անցած, չափազանցած, ծայրայեղ է այն զազափարը՝ որ որոշուած սահմանին մէջ չի կենար, այլ անդին կ'անցնի:

Ծայրայեղ-ին պէս է նաեւ խեղայեղ-ը՝ ուր յեղ արմատը կը նշանակէ փոխուած, խանգարուած, ուստի խեղայեղ կը նշանակէ խելքը խանգարուած:

Հեղ-ի և յեղ-ի նման երբեմն չփոթուած ան յեղ-ի կու տան նաեւ յեղ և հեղձ արմատներէն ձեւացած բարդ բառերը: Յեղ (= լի, զեղուն) արմատէն ունինք իմաստայեղ, լուսայեղ, հանճարայեղ բառերը՝ որոնք իբրեւ բարդութիւն ուղիղ են, բայց քիչ կը գործածուին, զոր պէտք չէ շփոթել հեղձ (հեղձնում-խղղել բայի արմատէն), ուսկից ունինք ջրահեղձ, շնահեղձ բարդ բառերը:

Հ. Մ. Ճ.